
BUTLLETÍ DE LA SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS

tural, tan natural com néixer. Pera ara dolen algunes coses. Em dol deixar el món en unes condicions tan deplorables. Em dol que Martita, la meua família i els meus amics pateixin. / Naturalment, jo continuo tocant i practicant. I ho continuaria fent si visqués cent anys més. No puc traïr el meu vell amic, el violoncel.

La tercera edició no té la presentació de relleu de les anteriors, tapa dura, etc., però està molt cuidada, les fotografies són més nítides i si bé la lectura, pel format i interlineat i cos és més fàcil en la segona, presenta l'avantatge de l'accessibilitat, edició digital i en paper, i d'un format més, diguem-ne de butxaca, gran, però de butxaca a diferència de les dues anteriors. Totes són tanmateix molt reeixides i acurades.

JOSEP M. FIGUERES
Universitat Autònoma de Barcelona
JosepMaria.Figueres@uab.cat

ROVIRA I VIRGILI, Antoni (2016). *La guerra de les nacions. Crònica coetània de la Primera Guerra Mundial*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

La present obra és una reedició, en un únic volum, de *La guerra de les nacions*, conjunt de cinc llibres escrits pel prolífic Antoni Rovira i Virgili sobre la Primera Guerra Mundial i publicats originàriament entre 1914 i 1925. L'àgil prosa del periodista i la reflexió crítica de l'historiador convergeixen en una obra fonamental, ara recuperada pel Centre d'Història Contemporània de Catalunya, sobre una guerra que va canviar la història del món.

En aquesta ocasió, el text de Rovira està precedit per un estudi introductori de Jaume Sobrequés en el qual se'ns ofereix una solvent síntesi de la Primera Guerra Mundial. En aquestes pàgines introductòries, Sobrequés apunta algunes consideracions relatives a l'impacte de la guerra a la neutral Catalunya —i al conjunt de l'Estat espanyol— i, en especial, al debat intel·lectual i polític entre els partidaris dels aliats i els que ho eren dels estats centrals. En aquest sentit, Sobrequés ens recorda que després dels estudis recents sobre la qüestió, ja no podem continuar establint fronteres polítiques i ideològiques hermètiques entre germanòfils i aliadòfils. En la línia del que assenyala Andreu Navarra en el seu llibre *Aliadòfils i germanòfils a Catalunya durant la Primera Guerra Mundial*, també editat pel Centre d'Història Contemporània de Catalunya (2016), no podem

continuar relacionant els germanòfils amb posicionaments conservadors o reaccionaris, i els aliadòfils amb ideologies progressistes o d'esquerres. Hi ha nombroses i significatives excepcions en relació amb aquesta assimilació excessivament simplificadora. I Sobrequés ens recorda que aquesta constatació és vàlida tant per a Catalunya com per al conjunt de l'Estat espanyol.

Els treballs de Fernando Díaz-Plaja (*Francófilos y germanófilos*, Barcelona, Dopesa, 1973), Joan Esculies (*Joan Solé i Pla: un separatista entre Macià i Companys*, Barcelona, Edicions de 1984, 2011), David Martínez Fiol (*El catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918): antologia*, Barcelona, La Magrana - Diputació de Barcelona, 1991; *Els voluntaris catalans a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991), Andreu Navarra (*1914. Aliadòfils y germanófilos en la cultura española*, Madrid, Càtedra, 2014), Joan Safont (*Per França i Anglaterra: la I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*, Barcelona, Acontravent, 2012) i el llibre conjunt d'Esculies i Martínez Fiol (*12.000! Els catalans a la Primera Guerra Mundial*, Barcelona, Ara Llibres, 2014), permeten configurar un quadre molt precís del que va ser la repercussió de la Gran Guerra a Catalunya i, també, del paper que va correspondre a Rovi-

ra i Virgili en la difusió de la causa aliadòfila a casa nostra. Una Catalunya, ens recorda Sobrequés, que en aquell moment es trobava en un moment important de la seva vida política, que girava entorn de la Mancomunitat i també d'una important agitació social. Això farà que la societat catalana estigui dividida en dos grans grups ideològics enfrontats. L'esclat de la contesa no va deixar indiferents els intel·lectuals, els polítics i la premsa del país. Tots tres sectors experimentaran una divisió en dos bàndols, que rebien i difonien els ressons de la guerra de manera diferent i amb lletatats contraposades.

A hores d'ara, ningú no discuteix que Rovira i Virgili va ser un dels grans cronistes de la Primera Guerra Mundial. A més dels centenars d'articles sobre la guerra, publicats sobretot a *La Publicitat* i *Iberia*, va ser autor de dues obres rellevants: la que ens ocupa en aquestes pàgines, *La guerra de les nacions*, i *Les valors ideals de la guerra* (1916), que ha estat publicada pel Centre d'Història Contemporània de Catalunya com a quart volum de la col·lecció «La I Guerra Mundial i Catalunya», que ha inaugurat, precisament, *La guerra de les nacions*.

El llibre que ara presenta el CHCC és una acurada reedició dels cinc volums publicats per Antoni Rovira i Virgili, entre 1914 i 1925, a la

Societat Catalana d'Edicions de Barcelona, amb el títol *La guerra de les nacions*. Si bé els quatre primers volums van aparèixer durant el conflicte o molts pocs mesos després (volum I, 1914; volum II, 1916; volum III, 1918; i volum IV, 1919), el darrer no va poder ser editat fins a 1925, quan la pau ja era un fet i les seves conseqüències ja s'havien començat a deixar sentir. Tots els volums portaran com a subtítol «història documentada». Els quatre primers Rovira els va publicar sota el pseudònim *Captain Morley*. Per contra, el darrer portava, entre parèntesis, sota l'esmentat pseudònim, el nom de l'autor.

A *La guerra de les nacions* Rovira i Virgili analitza les causes del conflicte, en descriu el desenvolupament, les gestions diplomàtiques, la situació política dels estats bel·ligerants, la fi dels imperis central i otomà i d'una bona part de les monarquies europees, així com els canvis en tots els nivells que van comportar els tractats de pau. El llibre és, a més, un estudi brillant sobre les nacions sense Estat i l'establiment de fronteres artificials.

Tenint en compte que Rovira escriví aquestes cròniques mentre s'estaven produint els fets i que, per tant, molts personatges o esdeveniments gaudien de certa notorietat en aquells moments i no calien més aclariments, els cent anys transcorreguts

des d'aleshores feien aconsellable que l'edició actual inclogués una detallada anotació —a cura de la doctora Mercè Morales— que fes comprensible el relat de Rovira al lector d'avui. Tot i la seva exhaustivitat, però, les anotacions no destorben la lectura del llibre. D'altra banda, l'obra original incloïa nombrosos mapes que ajudaven el lector a seguir la marxa dels exèrcits i la línia del front en els diversos moments de la guerra. L'edició actual els ha conservat, tot intentant millorar tipogràficament la reproducció d'uns mapes que en l'edició original presentaven les lògiques deficiències tècniques.

Com confessava Rovira en la seva nota («Al llegidor») als lectors del llibre, la seva intenció en escriure l'obra era «fer un resum documentat i seriós dels esdeveniments de la gran guerra europea». Per aconseguir aquest objectiu, Rovira es basava en els documents i les informacions oficials dels països en lluita. Aquesta és la informació que Rovira considera més segura, més verídica i més digna de confiança. L'objectiu era clar: escriure una història de la guerra tan real com fos possible, defugint les visions més novel·lades o literàries. La recerca de la veritat fins allà on era possible fou el motor que va moure Rovira a escriure el llibre.

També confessa Rovira en aquesta breu nota allò que Sobrequés posa

de manifest en el seu estudi introductor: l'autor no caurà «en la còmoda neutralitat que desconeix els furs de la justícia i es nega sistemàticament a emetre judicis favorables o desfavorables respecte a les diverses forces bel·ligerants. Parlant dels fets, no hem amagat el judici que ens mereixien».

El llibre inclou dos apèndixs: «La guerra europea. Manifest dels catalans», publicat a *La Campana de Gràcia* el 27 de març de 1915, en el qual un ampli i representatiu estol del món intel·lectual català manifestava el seu suport a la causa aliadòfila, i, un segon document, «Soldats de Catalunya», publicat a *Les valors ideals de la guerra* (Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1916), en el qual Rovira planteja la qüestió del paper dels voluntaris catalans que van lluitar a França en la difusió al món de la causa catalana.

Ens trobem, doncs, davant d'una obra molt ben feta: fonamentada, veraç, ben escrita i ponderada, tot i l'evident presa de partit de l'autor per un dels dos bàndols en lluita. Una obra, en definitiva, que esdevé una sòlida aproximació a la Primera Guerra Mundial.

SANTIAGO IZQUIERDO BALLESTER
Universitat de Barcelona
sizquierdo@uoc.edu

LUPESCU, Ferran (2019). *Les paraules de la nació*. Barcelona: Edicions 1979, 422 p.

L'autor, *freelance* del coneixement, enfronta amb el projecte de diccionari de referències nacionals, que hem tingut el privilegi de llegir, una experiència no gaire freqüent: desenvolupar el significat de dos-cents setanta-vuit mots clau que articulen el significat i el sentit de l'existència dels pobles i les nacions. Hi ha pobles que no acaben de quallar nacionalment i hi ha nacions —majoritàriament sense Estat— que acaben essent objecte del desig colonial o imperial de la xarxa d'estats extractors monopolistes.

Per tant, una primera aportació —i crec que no és banal— és remarcar el plantejament d'un model d'elaboració que —si bé hom l'ha dut a terme en diccionaris d'economia i d'economistes, d'història política, d'historiografia, d'empresaris— no ha estat gaire sovintejat, ni tan sols en àmbits proclius (tot i que caldria contrastar la impressió) en el cas a què ens referim. O almenys no ho ha estat d'ençà dels anys setanta.

Així, el lector pot anar espigolant referents segons interessos propis de recerca o reflexius d'altra índole. Les remissions indicades al text duen